

Mujesira Rebronja Adrović

POVRATAK

Košutica, brdo u Goduši. Neđe ogoljeno, ali opet dobro obraslo gustim granjem. Na ogoljenim mjestima se sunčevi zraci poigravaju sa sjenkama, a tamo u gustišu čuču ševa. Sakrila se od ljetnje žege i samo se povremeno oglasi, tek koliko da upotpuni pjesmu zrikavaca.

Petogodišnji dječak trči Košuticom, drži štap u ruci, pa njime maše koliko ide može. Plava kosa mu poigrava na čelu, tanke ručice mlataraju, a male, vesele oči se smiju dok nerazgovijetno pjeva neku pjesmu.

Pred njim veliko stado, a on nejak i slabašan trči za njim. Bješe petak. Dedo Hako otišao da klanja džumu namaz u Petnjici, pa on sam izveo stado. Otac mu službuje po Crnoj Gori, stariji brat na školovanju, a on, mali, ali od velike pomoći majci i sestrama.

Na pragu postarije kuće stoji žena u šarenim dimijama i bijeloj šamiji. Pogleduje čas u nebesa čas niz dolinu, odmahuje glavom, pa se penje na brdo iznad kuće.

- O, Senadeee, dognaj to stado, sine! Meće šimšik, kiša će!

Petogodišnji Senad je čuo povike svoje majke Džemile i znao je da treba da okrene stado. Ne prođe dugo, a stado se poče bijeljati uz uzani puteljak pored rijeke. Čim ču blejanje ovaca, majka izađe da sretne sina. Bijeli se duga kolona ovaca, a žena se sve izdiže ne bi li među njima ugledala sina. Tek na začelju, ide mali Senad. U ruci jednako drži prut, malo se zajapurio, ali i dalje nasmijan. Jedva sustižući stado, trčkara za njim, poskakuje i tankim glasićem ih goni.

- Evo me, majko, vidiš li da mogu sam. Stado je na broj!

Nebo i zemlja se sastaviše. Udari pljusak, što bi rekli, ne zna se pada li iz neba ili iz zemlje. Dječak sjede na trupinu ispred kuće, a štap mu jednako u ruci. Crta njime po prašini nekakve znakove, savio se i zamislio.

- Na, sine. Popij času varenike, nado. Sad ću ja, da pomuzem stoku, pa ćemo svi zajedno da ručamo.

Uze dječak čašu, ali i dalje gleda nejasne znakove u prašini.

- Vidi, majko, ovo su slova. Tek kad krenem u školu naučiću sva, pa ću lijepo babu da spremim pismo. Možemo da pišemo i dajidžama u Tursku. Svima ćemo da pišemo i svi će da vide kako tvoj Senko zna sva slova.

Pomilova ga majka po glavi, pa očiju punih suza ode za poslom. Dječak osta da broji kapi koje su se cijedile sa obližnje nadstrešnice. Broji do deset, pa opet od početka, jer ne zna dalje.

Jedan, dva, tri...

Nanizaše se godine, zamomčio se Senad. Stasao u zgodnog, visokog mladića. Oči mu crne i krupne. Kosa crna i grgurava, a lice bijelo, ka' u najljepše djevojke. Po cijeloj Goduši se pričalo o njegovoj ljepoti. Na vašarima su ga djevojke potajno pogledivale ne bi li i on njih primijetio. Dok su uređivale svoje vašarske dimije razmišljale su o njemu. A Senad odavno naučio slova, pa sve odgovara na ljubavna pisma. Od svih, najmilija mu ona od Zehre.

Zehra je bila jedna od najljepših Godušanki. Plava, gusta kosa, svezana joj u debele pletenice. Plave oči, a obrve crne, pa zaokružile bijelo lice. Lijepa Zehra... Tako je Senad započinjao svoja pisma.

Senad i Zehra se vraćaju sa vašara i idu jedno uz drugo. On u bijelim pantalonama i šarenoj košulji, a ona u svilenim, bijelim dimijama. Cipele bješe skinula, da ga u opancima lakše prati. On povremeno zastane, uspori da ona predahne.

Tek postali punoljetni, a već vode ozbiljne razgovore.

- Šta ćemo, moj Senade? Zlo vrijeme došlo. Veli moj babo biće još gore. A on ti sve zna.

- Ništa se ti ne brini, Zehra. Će nam Allah dragi put otvoriti, tu ćemo, uz njegovu pomoć.

Tako su oni često razgovarali.

Dođe Senad kući sa vašara nešto kao pokisao. Majka i sestre već bjehu postavile sofru nasred sobe. Iz tepsije se dimila tek pečena zeljanica. U goste im bješe došao neki svojta sa Orahova, pa i njega posadiše pored sofre.

Otpočeše ručak, a svojta, oblizujući usne, sve krišom pogleduje Senada.

- Rekoše mi da si svršio školu u Beograd?

- Jesam – veli Senad.

- Ištu te na službu u Rusiju?

- Ištu.

- Velim ja Džemili da bi dobro bilo da ideš. Vidiš i sam da ode nema sreće. Valja i domaćinstvo potpomognut'.

- Valja – odgovori kratko Senad spuštajući glavu kao da se brani od buke vašarske harmonike.

Rođak se spremaše da nastavi razgovor, no Senad napravi blagi pokret rukom, ustade od sofe i ode na korito da opere ruke.

Dugo je pregrštima sipao vodu po licu i kosi, a onda se zagledao u korito i u plave obrise nebeskog svoda u njemu. To mu opet skrenu misli ka Zehrinim plavim očima. Dugo je gledao u korito i još dugo bi tu ostao prikovan pogledom da deda Hako nije prignao stoku da napoji.

- Ha, junačino! Vratio si se sa Lađevca?

- Vratio, dedo.

- Biće, ako dragi Allah da, i dogodine.

- Biće inšalah - a u sebi pomisli: Još kad bi Rusija imala Lađevac...

Dani su odmicali, ljeto je već na izmaku. Jesenji poslovi okupirali sve Godušane. Njive prepune ljudi, žetva završena, a i plastidba se privodi kraju. Odjekuju glasovi, dozivaju se ljudi s brda do na brdo. Čuje se i pjesma i smijeh, ali i psovke.

Psuju ljudi što je rodna godina, pa im posla preko glave. Psovali bi i da je nerodna - jer, čime bi prehranili stoku i roblje. Kako god da okreneš, čovjek je stvoren za rad i za patnju. Ali, opet rade. Procijede pokoju psovku, obrišu znoj sa čela, pa opet zapnu.

Ambari već puni, pojate isto. Sijena se spremilo za do na proljeće.

Kasna jesen se svalila i na Košuticu. Nebo iznad nje sivo. Pjesma ševa utihnula. Poneki list se otkine pa ptice uplašeno prhnu iznad grana. Magla se spustila i sve utonulo u sivilo kasne jeseni.

Po selu se proču da Taipov Senad ide za Rusiju na službu. Po posjelima se samo o tome priča. Sve više mladih napušta selo, krenuli trbuhom za kruhom, pa će se zaustave. Majke krše ruke i plaču u tišini, očevi čute i potajno tuguju. A putnicima najteže. Hladne su daleke zemlje bez ide ikog svog. Ostavljaju svoja ognjišta u potrazi za budućnošću, a i budućnost izgleda hladna. Taman da čovjek ne zna je li bolje otići ili ostati. Ostaneš li, mučenički je to život. Patnja i nemaština. Odeš li, ostavljaš ono najmilije za sobom, ostavljaš i sebe samoga tu će si rođen. Prazne duše lutaš po svijetu i sve moliš Allaha dž.s. da te jednog dana vrati tvojim korijenima.

Otpočele pripreme za Senadov put u tišini. Poneko dođe da poželi hairli put. Muškarci ga čvrsto pritisnu za ramena gledajući u stranu, a

žene obično prošapuću dovu, pa sve šapućući zamaknu za okutnjicu.

Ispraćaj je u tišini trajao heftu dana i tako dođe i noć pred odlazak.

Sjedi Senad u tišini, u uglu sobe, a u ruci drži maramicu dok mu sjećanja naviru. Gledajući maramicu, uspomene ga vraćaju na prošlogodišnju seosku igranku. Kolo bješe povelja Zehra. Plave pletenice joj poigravale, a oči se smijale i sijale dok su među licima tražile ono najmilije. I taman kad ga je ugledala, ispade joj maramica iz ruke. Senad pritrča i uze je. To je sada jedina njegova uspomena na nju. Držaće je pored srca da ga grije dok bude boravio u toj dalekoj, hladnoj Rusiji. Suza mu kanu, ali je on brže bolje obrisa da ne vide ukućani.

Iz predsoblja se čula buka. Sestre su spremale njegov putnički obrok.

- A ko će mi ga tamo spremati - prošaputa.

Bješe i otac došao da ga isprati. Ispred kuće je spremao samar za put. Svanu i to sumorno i tužno jutro. Magla se navukla i prst pred oko se ne vidi. Otvori Senad prozor da još jednom pogleda svoju Godušu, ali magla mu ne dade. Iz misli ga prenu dedovo šaputanje. On već bješe na sedždi, a pred njim je u polumraku sijao fosforni tespih. Zovnu ga majka.

- Na, sine, obuči ovaj prsluk ispod košulje, da ne ozebeš. Valjaće ti i tamo. Veli mi Mejra da je čula da je ta prokletnica mlogo hladna.

- Hladna je, majko, da hladnija ne može bit'.

Čuše se i pijetlovi. Otac već bješe osamario konja i u bisage smjestio i putnički prtljag. Komšija Rustem, po prirodi veseli starac, sad se bješe snuždio i pored njega močugom pridržavao bisage.

- A evo ga naš mladić! Naspava li se, putniče? Kako si osamnuo?

- Jesam, adžo, jesam. A ti?

Rukova se sa komšijom, pa se zagleda niz polja. Čuo je iza sebe spore korake i znao je da su majčini. Nakon njih, brže korake i prigušen šapat sestara. Zadnji je došao dedo držeći tespih u lijevoj, a močugu u desnoj ruci.

- Hajdemote – veli Rustem - valja prije izlaska sunca doj do na Srđevac.

Tek tada se Senad okrenu ka majci i ugleda lice kakvo do tada nije vidio. Utonule oči pune tuge. Jedna ruka spuštена niz dimije, već posustala od brisanja suza, a u drugoj mali bijeli zavežljaj. Priđe, pa je zagrlji, i tako osta nekoliko trenutaka.

- Hairli ti bilo, sine, čuvaj mi se, nado moja.

Senad uze zavežljaj drhtavom rukom, a drugom i dalje grli majku u tišini. Konj zafrkta i udari nogom o plot. Otac se zakašlja dajući tako znak da treba krenuti. Grozničavo zagrlji i poljubi deda, pa redom sestre, dajući najmlađoj sestri Pembi hartiju i šapnu joj kratko na uvo: Zehri!

- Halal ti bilo, sine, i hairli put. Neka te Allah čuva - poluglasno reče dedo.

Prvi krenu otac vodeći konja, a za njim komšija Rustem. Na začelju pogrbljen ide Senad stežući zavežljaj.

Majka je sa brda gledala niz put brišući suze, da bi što bolje vidjela obrise svog Senada. U tom trenutku to joj bješe sve na svijetu.

- Allahu dragi, čuvaj mi dijete u tu daleku, nedatnju zemlju – prošaputa i dalje napinjući pogled ka daljnji tražeći sina, ali od suza ništa sem golog snijega ne vidje.

Zima u Goduši, k'o po običaju, bješe oštra. Mraz okovao sve. Snijeg napadao, sve utonulo u ledenu bjelinu. U večernjim satima je mraz toliko jak da se moglo čuti pucanje stabala i grana u okolnim gajevima.

Seljani se okupljaju oko ognjišta i tek poneka glava proviri kroz malo okno prozora, tek da osmotri je li svijet i dalje tu đe je bio prije snijega. Žene izađu samo koliko da pomuzu stoku, a muškarci se uglavnom mogu vidjeti kako s krošnjama punim sijena na leđima idu prema štalama uskim proprćenim puteljcima. Sve je utonulo u seoski, zimski san.

U Senadovoj kući zimske večeri uglavnom prolaze u razgovoru o njemu. Ukućanima je to već postala ustaljena tema. Prepričavaju pismo koje su prije dva mjeseca dobili od njega. Pisao je kako je stigao zdravo i veselo, smjestio se i već počeo da radi. Posao nije lak, ali nije ni puno težak. „Ruska klima je hladnija od naše.

Mraz je nekad nepodnošljiv, ali se izdržava. Hranim se dobro i, hvala Allahu, zdravo sam.“ Te riječi su posebno olakšale brige majci Džemili.

I tako je vrijeme prolazilo. Godina za godinom se nizala. Jednog proljeća, Senad javi rodbini da se oženio. Bješe poslao i sliku. Na njoj on i prava ruska, plavokosa ljepotica. Majčine oči su sijale od sreće gledajući ih na fotografiji. Žene iz sela su dolazile da čestitaju snahu. Odmahivale bi glavom diveći se njihovoj ljepoti.

I Zehra se udala. Otac je mimo njene volje dao proscu iz Dobrodola.

Navršilo se pet godina Senadovog boravka u Rusiji. Pisao je kako je život težak. U međuvremenu je dobio i dva sina - Dina i Almira. Oni su bili, ne samo sinovi, već i njegova veza sa domovinom. Sa njima je razgovarao na svom jeziku i učio ih svojoj kulturi i običajima. U njima je vidio svoju budućnost, ali i korijene. Samo nije znao kako da ih odgaja u toj zemlji među strancima. I dalje je sanjao svoj dom, svoju Godušu. Samo da se tamo što prije vrati...

Put kući je, ipak, bio drugačiji. Jer, godinu kasnije, Senad je sa familijom preselio u Luksemburg. Tu je već imao sestru, a i činilo mu se - mnogo je bliži svojoj domovini. Moći će češće da dođe i napoji dušu uspomenama, radostima, dragim licima... Do tada je morao da radi. Na građevini, ali, sada je konačno mogao da osjeti lagodniji život uz svoju suprugu i sinove.

Jedne jeseni je dobio tužnu vijest. Njegova majka Džemila preselila je na ahiret. Tada je izgubio jedan dio svoje duše. U najtužnijim danima njegovog života, gairet mu je dala supruga. Dobio je trećeg sina, Džemila.

Starog oca Taipa nije mogao ostaviti da sam čami u Goduši, pa ga je doveo k sebi. Malom Džemilu je doveo najodanijeg druga. Često je starac sa radošću šetao svog malenog unuka, nadajući se da će ipak sve dobro biti.

- Daće Allah, šaputao je, daće...

Februar, mjesec leda i snijega. Senad poranio i, ispijajući kafu, pakuje doručak za posao. Babo Taip i mali Džemil već ustali i otpočeli svoje uobičajene razgovore i igre.

- Babo, ja ću sa tobom!

- Ne možeš, Džemile, sjedi sa dedom. Kad babo završi sa poslom, ići ćemo u šetnju.

- Dobro, babo - lako se Džemil mirio sa babovim riječima.

Svakog jutra bi njihov razgovor isto počinjao i završavao se. Poljubio bi Senad sinčića, poselamio se sa babom i odlazio na posao. Mali Džemil ga je sa dedom dugo gledao kroz prozor. A Senad pogrbljen, sa torbom u ruci, zamiče za uglom. Starom Taipu su se vraćale uspomene na onaj dan kada je pratio sina za Rusiju. Sada je Senad vidno ostario, a boravak po tuđim zemljama i borba za život ga mnogo promijenili.

Ne odmače dan mnogo, a zazvoni telefon. Naboranom, staračkom rukom Taip podiže slušalicu. Sa druge strane je čuo isprekidani glas. Jedino što je razumio je bilo: Senad... skela... bolnica. I to je bilo dovoljno.

U avionu je starac sjedio pored tabuta svojeg najmlađeg djeteta. Staračka glava je počivala među naboranim rukama. Februar je, 20. Godina 2012. U bihorskom kraju je napadao nezapamćen snijeg. Goduša u njega potpuno utonula. Duga kolona se probija do seoskog groblja uzanom stazom. Na čelu kolone se zeleni tabut. To se Senad vraća svojoj domovini, svojim korijenima. Allah mu uslišio molitvu.